
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

KLASSZICIZÁLT NONSZENZ

Kukorelly Endre: *Kicsit majd kevesebbet járkálok*. Jelenkor Kiadó, Pécs, 2001

Kukorelly Endre legújabb, idei könyvheti verseskötetének az olvasót („jó, jó: engem” – idézhetném monográfiáját, Farkas Zsoltot¹) érő legközvetlenebb impulzusa az ismerősség – valamiféle (olvasói) otthonosságérzet.

Először – vizuális síkon – a védőborító tűnik ismerősnek, s nem véletlenül, hiszen árnyalatnyi színelfordulással s enyhe aránymódosítással, a kép lehetetnyi nagyításával Kukorelly második (verses)kötetének, az 1986-os *Manière* fedőlapját ismétli meg. Azaz mindkét kötet borítóján Hercules Seghers *Der Nachtwander* (Az éjszakai vándor) című rézkarcának reprodukciója látható. Az észrevétel irrelevánsnak tűnhet, hiszen a borító illusztrációja, ha érinti is, csak nagyon közvetetten érintheti a kötetbe zárt versvilágot. E közvetett érintettség azonban mindkét verseskötet esetében meglehetősen könnyedén kikövetkeztethető: egyrészt a Seghers-rézkarc alapvető (vizuális) eljárása is a *manière* fogalmával határolható be, másrészt szerzőjének lépés közben tetten ért, „járkáló” éjszakai vándora könnyen felfedhető analógiákat indukál akár az új verseskötet címével, akár Kukorelly eddigi költészetének versszubjektumával. Hogy miért bukkant fel másfél évtized múltán ugyanaz az illusztráció másodízben, Kukorelly legújabb verseskötetének fedőlapján is, annak nyilván a szerző a megmondhatója, Seghers nevénél azonban érdemes még egy pillanat erejéig lehorgonyozni – legalább addig, amíg megállapítjuk, hogy az említett rézkarc szerzője Kukorellynek feltehetően egyik kedven(x)c képzőművésze, hiszen e két kötet borítóján kívül a kilencvenes évek három kötetének (*Egy gyógynövény-kert*, 1993, *Minha már túl sokáig állna*, 1995, *Kedvenxc*, 1996) fedőlapján is e művész rézkarcai, metszetei szerepelnek.

Másodszor – a kötet cím nyelvi szerkezete is az ismerősség, az otthonosság érzetét revelálja, hiszen egyrészt olyan (mondatszerű) kötetcímekekkel indít be analógiákat, mint az *Én senkivel sem üldögelek* (1989), *Azt mondja, aki él* (1991), *Minha már túl sokáig*

állna (1995), másrészt a Kukorelly-költészetből több mint másfél évtizede ismerősnek mondható nyelvi szerkezetek és versnyelv továbbélését intonálja, előlegezi.

Harmadszor pedig – nemcsak az eddigi verseskötetek versképző eljárásai, hanem egyes alkotásai is ismerősnek tűnnek, hiszen a legújabb Kukorelly-kötet régebbi költeményeket vesz fel újra – még ha átfírva, módosítva, kiigazítva, pontosítva is. Az eljárás nem ismeretlen és nem kivételes. Az utóbbi évek versesköteteinek szerkesztési elveit szemlélve gyakran tapasztalható, hogy egy-egy költő új kötetébe régebbi, előbbi köteteknek egyes verseit is újra felveszi, akár jelölve (pl. külön versciklusként feltüntetve) az átvételt, akár az új kontextusba jelöletlenül beillesztve azokat.

Üldögélés, ácsorgás, járkálás – s közben szemlélődés: a Kukorelly-líra versszubjektumának ismerős pozíciói ezek, anélkül, hogy e pozícióból valamiféle komoly, nagy, mély konzekvenciák lennének levonhatóak megingathatatlannak tűnő létösszefüggések lennének konstatalhatóak. A legújabb verseskötet címébe emelt *járkálás* egyfelől erre a tevés-vevészterű, érdektelen mozgásokra, szemlélődésekre, a tárgyak közötti tengés-lengésre utal, másfelől e járkálás szó szerint is a lírai én kisebb és nagyobb hatósugarú térdimenzióit befogó mozgásra vonatkozik. E térbeli átlók a gyerekkor színterei, pl. a Vörösmarty utca, a Hősök tere, a kis földalatti stb., valamint Lipica, a Rilket idéző Duino, a Joyce-ot idéző Trieszt, a svéd költő versfelolvasásának helyszínt adó szlovéniai cseppkőbarlang (feltehetően a szerzői körutak, utazások terei) között húzhatók meg. A szűkebb otthoni terek szórt (élet)képeiből a gyermekkor, a családi élet apró mozzanatai, mozdulatai, szokásai, gesztusai és zajai láthatók be és hallhatók ki – valamiféle önéletrajzi törmelék, ám törmelékessége, töredékessége, felbukkanásának véletlenszerűsége, ad hoc jellege révén nem a konfesszió, a szubjektív önkítárulkozás erejével hat. Talán az sem hat közhelyként, ha azt íróm, hogy ezek az önéletrajz-törmelékek mondatokként és szólamokként hatnak, amelyeket nyomban e szempontból érdektelen mondatok, szólamok és kijelentésfoszlányok mosnak el, oldanak fel, semlegesítenek – deszubjektívizálnak. Ezen autobiografikus foszlányokból ugyanis, ha akarnánk is (de nem akarjuk), bajosan tudnánk rekonstruálni költőjük gyermek- vagy ifjúkorát vagy jelenét. *Az ÉLET ÉS NEM ezeket ismételtetik* című versciklusban a versszubjektum pl. igyekszik hazafelé, leszáll, szalad az autók között, lelép a járdáról, megáll egy kapunál, az ablakra, az égbe bámul, az őt a jelenből szemlélő lírai én kimegy a ház elé, majd vissza, marad, ücsörög, igyekszik előre, „van, amire figyel, / és van, hogy / nem figyel”, felkel, lefekszik, indul, vonszolja magát, kiül, bevár, feláll, benyit az ajtón, kimegy, üldögél, öltözik, lemegy, marad, egy helyben áll – miközben a nézőpont- és időskváltások összemossák és elbizonytalanítják a hol versszubjektumként, hol az egykori énjét szemlélőként funkcionáló lírai ént. Kukorelly nem egy költeményének alapszituációja és alapsémája a cél nélküli várakozás („Nem így kell várni?”), a toporgó szemlélődés, az ücsörgés, üldögélés, be- és kivárás, az ezen gesztusoknak formát adó s a körülményes pontosítást célba vevő versek pedig már-már a nonszenszt súrolják. (Példaként l. az említett versből:

„ezen a risszrossz széken várom meg, mondjuk
így, bevárom
az estét,

várom be, pedig nem várok amúgy semmit,
csak ücsörgök, el-
üldögélek,

hallgatom, hogy ez a sok-sok dolog hogyan
zörög, zörög
levél a levéinek,

aztán felállok, leteszem a könyvet,
lerakom amit a
kezemben fogok,

de mit fogok, majd mihez
fogok, azután tényleg,
mihez fogok,

most egy ideig a napsugár miatt semmit se
látok, aztán azonnal
elfelejtem,

fogom, ami nincs, és ami megvolt,
azt rögtön
el is ejtem..." stb.)

„[e]z is egy lehetséges változat” – áll a kötet címadó versében, a gyermekkori emlék-benyomás („[E]gy tény, kalapban járt apám.”) kései, felnőtt kori kommentárja pedig: „Nem mintha így akarta / volna. Nem mintha nem.” (*Egy t*)

Kukorelly Endre legújabb verseskötete e téren szinte változatlanul ágyazódik bele lírájának eddig is ismert kontextusába, hiszen alapvető létélménye most is a bizonytalanság, a véletlenszerűség, a relativitás, az összefüggések illanékonyasága, alkalmosság. E létélménye s e létélmény lehetőleg pontos rögzítésének kényszere készíti arra, amit Farkas Zsolt Kukorelly publicisztikusabb írásainak gyakori eljárásaként konstatál: „hogy elkalandozik, majd újra és újra nekiveselkedik a témának”, „kvázi-tautologikus” folyamatos jelentés-alteráláshoz folyamodik.² Ez az írói eljárás teremt egységes kontextust az új versek közé homogén módon ékelődő régebbiekekkel. Az említett, jellegzetes létélmény jellegzetes megfogalmazásai pedig az újabb versekben: „Tisztára, mintha volna”, illetve „úgysem tudom / jól elmondani / a nincs is mit”. Ha pedig módosulások, elmozdulások után kutatunk e lírai opuson belül, azt mondhatjuk, amit a költő monográfusa már a kilencvenes évek második felétől fródott Kukorelly-kötetek (*Mintha már túl sokáig állna*, 1995, H. Ö. L. D. E. R. L. I. N., 1998) kapcsán észrevételezett: hogy „Kukorelly egyre inkább közelít az irodalmi megszólalásmódok válfajaihoz. Csökken a »helytelen«, a humor, a provokatív jelleg jelenléte, és növekszik az emelkedettség, a komoly tónus, a hagyományosabb költői szerepek szerepe” – csökken a szójátékok, a szabálytalanságok mértéke és szerepe is, miközben azonban „a nem klasszikusan irodalmi nyelvi fordulatok száma – más szerzők túlnyomó többségéhez viszonyítva – mindenképpen kiugróan magas marad”.³ A *Kicsit majd kevesebbet járkálok* című legújabb Kukorelly-kötet régi és új költeményekből megképződött szövegegyüttese e több kötetten, költői állomáson át alakuló/alakított írói eljárás klasszicizálttá válásával hat.

Idő és megszólalásmód szempontjából elbizonytalanított versszubjektum, decentrált individuum, a hétköznapi, beszélt nyelv mint irodalmi diszkurzus, nyelvi „diletantizmus”, szándékolt alulstilizálás, nyelvi és poétikai szabályok áthágása, a közhely, a nyelvjáték mint versépfítő eszközök, s mindezek naiv-rafinált elegyítése, szét-, át- és újraírása... – szinte hihetetlen, hogy a nyolcvanas évek közepén meghirdetett költői program másfél évtized s (az idegen nyelvekre fordított köteteket nem is számítva) több mint egy tucat vers- és prózakötet múltán is vonzó tudott maradni. Vagy mi edződünk meg, hangolódunk rá a Kukorelly-féle *maniére* versszervező eljárásaira, s a költő egy-egy újabb műve/kötete ezen újabb olvasói elvárési horizontunk beteljesítőjeként hat? Itt most mellesleg jegyzem meg, hogy a szerző műveit általában erősebb hatásfokúaknak érzem egy-egy verseskötet kontextusán belül, mint pl. folyóirat-közleményként, különálló szövegekként, valamint hogy egyfelől vannak e lírának olyan olvasói is, akik nemigen fogadták/fogadják be Kukorelly nonszensz poétikáját, másrészt ugyanakkor olyan neves interpretálói, mint pl. Balassa Péter, Radnóti Sándor, Margócsy István, Thomka Beáta, Mészöly Miklós, Tandori Dezső, Márton László, Németh Gábor, Mészáros Sándor stb. A recepció rejtélye?

Kukorelly Endre legújabb verseskötetének régebbi (át-, újra- és szétírt), illetve új verseit, az eddigi opusból is ismert, számozott, dátumozott, dalszerű költemény- és prózavers-formáit olvasva azon olvasói benyomásomról szeretnék beszámolni, amit (az ezt közvetlenül megelőző olvasmányélményként) akár a tavalyi *Rom* esszészerűbb, publicisztikusabb, naplószerű prózájára vonatkozóan is elmondhatnék, s amit Thomka Beáta egy előbbi, a harmadik Kukorelly-verseskötet (*En senkivel sem üldögélek*, 1989) kapcsán idézésre ingerlően így fogalmazott meg: „Nemcsak Kukorelly nyelvérzéke tanúsít rendkívüli fogékonyságot, hanem valamennyiünket érzékenyebb tesz. Jó vele lépdelni a köznyelv/irodalmi nyelv buktatóin, hisz fáradhatatlanul kipattanó ötletei gyökerükben kérdőjelezik meg állandósult, berögzött tapasztalatainkat, rutinos észlelésformáinkat, a kifejezésükben alkalmazott készletet. Kukorelly Endre szembeszegülése e beidegződésekkel szabályos tanfolyammá terebélyesedik, midőn a legérzékenyebb pontokon kezdi ki a megszokást, a frázist.”⁴

HARKAI VASS Éva

JEGYZETEK

¹ Farkas Zsolt: Kukorelly Endre. Kalligram, Tegnep és Ma, Pozsony, 1996, 72. l., 137. jegyzet

² Uo., 67. l.

³ Uo., 40. l.

⁴ Thomka Beáta: (Hang) (vételek) = Áttetsző könyvtár, 1993, 106. l. L. még: Farkas Zsolt: i. m., 66. l., 128. sz. jegyzet

JÁTÉK A NAP ALATT

Pap József: *Nyárutó*. Gyermekversek. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 2001

Kettős idődimenzió érvényesül Pap József *Nyárutó* című, gyermekverseket tartalmazó kötetében. Ez az időértés húzódik a címadó költemény konvencionális haiku-formavilága, a létre irányuló konkrét kérdést elfedő természeti kép mögött, s ez nyer értelmet a letisztultság, a szükségszerű tömörség és az elhallgatás alakzataira épülő vers felbontá-

saként (egy másik műfaj szabályai szerint történt újraírásaként) funkcionáló *Előjáték* című költeményben. A *nyarutó* fogalomköre felőleli egyrészt az évszakra vonatkozó konkrét, másrészt a lírai én állapotára utaló szimbolikus jelentést is: az iskolakezdettel azonosítható időszakot jelöli primer, míg az öregség idejét szekunder jelentésében. Mindkettőhöz a *játék* sokszínű motívumköre kapcsolódik. Ám e kapcsolat mindkét esetben paradox jellegű, hiszen a valóságban az iskoláskor jelentené a játék aktuális idejét, míg az élet utolsó harmada a bölcs visszavonulás korszakát. Ám itt a nyár végén „tetőzik”, „elfárad és véget ér” a játék, ugyanakkor az „újra gyermek” létállapotát megélt lírai én az „amíg lehet, / csak játszani akarok” gondolatának engedelmeskedik. A játék fogalomköre Pap József verseinek világában a legtágabb jelentést feltételezi: a nyelvöltögetéstől (*Incselegők, Csúfolódó négy sorosok*) a különböző szerepjátékokon át (*Andrist hiába várom, Nyikorgó-nyekergő, Sikerem titka*) a természet indukálta káprázat jelenségéig (*Tavaszi rege*) terjed értelme. Hangulati értelemben is ilyen szélsőséges tartományokat járunk be: a felhőtlen derű éppúgy kifejezést nyer verseiben (*Hogy köszönjél, Incselegők, Megkérdeztem Ilkát, Az én nyulam ilyen, A ravasz*) mint a jövővethetetlen szomorúság hangulatvilága (*Amit felejtenek, Papagáj – kalickába zárva, Szomorú ének, Tavaszi rege, S hull a bomba*), ami végül is a szomorkás derű kohézióját eredményezi a versek együttes hatásában.

A világra vetülő tekintet, s a látványát, átéléseit kifejező hang nem okvetlenül, s nem mindig a gyermeké, sokkalta inkább a visszanező felnőtté. A gyermek élmény- és gondolatvilága nem a visszahelyeződés vagy az újraélés szintjén, hanem a megidéztségs formájában van jelen. A költő nem alkotja újra a gyermeki világlátás autentikus milióját, csak felidézi annak képzeteit. Hangja a kifejezés tárgyával való azonosulás különböző fokozatairól tanúskodik: a teljes átéltség pillanatait rögzítik versei, máskor a költői attitűdöt az elemzés, a megértés szándéka formálja, ismét máskor a szemlélődés állapota jellemzi magatartását. Nyelve a(z) (meg/fel)időzés (*Napbanézők: A Napról, Szántóföldi jelenség, Nagy úr a nap, Téli cicavers, Felszín alatt, a földben, Még hogy firkálok!, Kaptam-adom*), a(z) (ön)megszóllítás (*Napbanézők: Ne a napba; Arnyas kertünkben; Az arcod az én napom, Van úgy, hogy rosszat álmodunk, Szomorú ének, Bölcsék tanácsolták, Tavaszi rege*) és az emlékezés (*Én másmilyen vagyok, Két ujjam közt*) eszköztárát érvényesítő versbeszéd. Természetesen az átmenetiség, a típusok egybecsúsítása is jelen van Pap gyermekköltészetében.

Izgalmas olvasói feladat volt annak felfedése, milyen tartalmi, hangulati vagy motívumösszefüggés alapján rendeződtek a kötet versei négy ciklusba. A ciklusok számmal jelöltek, tehát semmilyen címbeli fogódzónk nincs az elrendezés elvét illetően; a megértés folyamatában létrejövő élményeink, érzéseink, képzeteink szolgálhatnak interpretációnk alapjául. Értelmezésem szerint az első ciklust Pap József ún. Nap-versei alkotják, amelyekben mindennapi létezésünk a többértelmű nap-jelentéskörben nyer értelmet. Tetteink, érzelmeink, sejtéseink, vágyaink, s a játékosság ősi ösztöne a fölöttes erőként megnyilatkozó Nap alatt nyilatkozik meg, illetve létezik. „Nagy úr a nap. / Áldott a Nap!” (*Nagy úr a nap*), máskor a „mi játszótársunk” (*Napbanézők: A Napról*), „incselegünk” vele „szertelen szavakkal” (*Napbanézők: Bolondozva*). Lehet vizuális képzeletünk tárgya (*Most rajzolunk*), s beszédünk eleme: „Ne azt mondd, hogy »Jó reggelt!«, / hisz a Nap már rég felkelt” (*Hogy köszönjél*). Esztétikai szempontból azok a költemények tűnnek legsikerültebbeknek, amelyek a Nap szimbolikus jelentéstartalmaira épülnek: a lélek kisugár-

zását, a tiszta derűt, a szem tükrözte nyugalom és melegség érzetét jelenítik meg (*Napbanézők: Ne a Napba; Szemembe nézz; Arnyas kertünkben; Az arcod az én Napom*). Közülük nem egy az intertextuális kapcsolatok vonzatokrében létező régi versolvasatok élményére reflektál. Pl. *Az arcod az én Napom* című költemény szükségszerűen idézi fel bennünk a Balassi-vers (*Hogy Júliára találá*) sorait.

Arcodat keresem,
 onnan süt rám Napom.
 Sugárzó nagy egem
 táru! föl arcodon.
 Ne fordítsd el arcod,
 én éltető Napom,
 ne fordulj el tőlem,
 én végtelen egem!
 (*Az arcod az én Napom*)

A Nap-versek fogalomkörébe sorolhatók azok a költemények is, amelyek látszólag nem állnak összefüggésben a jelenséggel, nem nevezik meg, ugyanakkor a versek sugárzotta könnyedség, vagy a bennük kifejezést nyert lélek-meleg és derű a Nap-képzetre asszociál (*Csúfolódó négy sorosok, Megkérdeztem Ilkát, Átaviata*).

A második versciklust Pap József természetversei alkotják. „Kertversek” ezek is, mint amilyenek 1996-os *Kert(v)észenek* című kötetében jelentek meg. Allatok és növények „népesítik” be költeményeit, melyek közül nem egy (pl. *Felszín alatt, a földben, Elszállt egy versem*) a leheletfinom harmónia, a természet ünnepének legteljesebb esztétikai kifejeződése: Pap költészetének legszebb pillanatai. *Az Elszállt egy versem* minden egyszerűsége, dísztelensége, a köznapki közléstől még csak el sem távolodó nyelve, az emelkedettségét enyhe öniróniával és a poén harsányságával váltó hangvétele ellenére is a költészet, a költői lét legsajátságosabb és legintimebb lényegét kifejtő klasszikus pillangóversekre asszociál, a költészethez íródott nagy ódákat (pl. Csokonai költeményeit) juttatja eszünkbe. A lírai én – paradox módon épp az egyszerű közlés, az epikus szándék elfedve és elhallgatva kiemelő hatása révén – olyasmit mutat meg a líra születéséből, ami egyébként egyszeri, megnevezhetetlen, s az ihlettség varázslatos pillanatával, a költészetté lényegülés folyamatával azonos. Sajátságos metamorfózis tanúi lehetünk, az egyszerű látványból vers lesz: pillangóvers.

A harmadik ciklus versei leginkább valamely emberi tevékenységre (pl. munka vagy játék) vonatkozó szellemes reflexiók. Egyediségüket a lírai én sajátos látásmódjának és eredeti, a tanult manírokat megkerülő gondolkodásmódjának tulajdoníthatjuk. Mindez sokszor a bölcselkedés visszáját jelenti, ami ugyanakkor a játék korlátatlanságának, a képzelet szabad szárnyalásának jele is Pap gyermekköltészetében. Az önironikus beszéd és a fordított logika letéteménye például a *Hősi játék* című fejezetnyitó költemény, amelyben a versalany a seggreverőcske menetéből von le „filozofikus” konklúziót:

(. . .)
 És hős leszel, hogyha tőröd.
 Meg még bölcs is, ha leszüröd:
 Mikor mekkorát kell ütnöd.
 (*Hősi játék*)

E vers éppúgy kópé-öntudatról tanúskodik, mint a ciklus következő darabjai, így a *Sikerem titka* és *A ravasz*. A becsapódsi, a külvilággal úzótt tréfa, illetve a nagyotmondás mechanizmusára épülnek, mégis szimpatikus megnyilatkozásai a versek alanyának, hiszen hangjába mindig jókora öngúny is vegyül amellet, hogy a „komoly” világ felé küld fricskát és kicacagja a merev szabályszerűségeket:

Gólysák pedig úgy lettem,
 hogy én tulajdonképpen
három kapura játszom.
 (. . .)
 Ez hát
 a titkom: éles a látásom,
 és egyszerű az észjárásom!
 (*Sikerem titka*)

A haragos hólapátoló című vers szervezőelve a paradoxon: a „haragos hólapátoló” lelkében (is) megnyilvánuló „cudar” téllal szemben lélek-virág nyílik és „napsugár-mosoly” terem a hálás emberek arcán, ami képes feledtetni az időjárás zordonságát, de tehetetlen az ember bensőjében termő hideggel szemben. „(. . .) se hall, se lát / csak hányja konokul / – szitkozódva ugyan – / a »cudarsok« havat”. Ugyane ciklusban kaptak helyet Papnak az élet természetes rendjét ünneplő, apró örömeinek hódoló költeményei: a *Józsi péknél* című a maga felhőtlen derűjével, vagy az elégikus hangvételű *Téli levél*.

A kötet negyedik ciklusának darabjai tematikailag az emberélet nagy kérdéseihz kapcsolódnak, születésről, szerelemről, elmúlásról szólnak. A négy közül ez a fejezet a legegységesebb. A versek elrendezettsége az emberélet születéstől halálig feszülő ívét is megrajzolja, hiszen a *Forródrótom* című költemény az új élet csodáját ünnepli, míg a kötet- s fejezetzáró *Hull a bomba* a halál tartományát idézi meg. A kötet egészét mélységes humánium hatja át, de az utolsó fejezetben ez az egész világra kivetülő ragyogó szeretet mindennél erőteljesebben nyer kifejezést. Nem hiszem, hogy a vajdasági magyar gyermekirodalom sok olyan tisztán áradó, nemes egyszerűséggel formált és mégis páratlanul magasztos költői vallomást tudna felmutatni a lét csodájaként, áldásaként tisztelt gyermek iránti szeretetünkről, mint Pap József *Forródrótom* című említett költeménye. Nagyszerű versélményben részesít bennünket, hiszen azt hirdeti, hogy mégiscsak van értelme és szépsége ennek az elrontottként értékelt világnak, mi több, „jelen lenni” benne esetenként igazi ünnepély: „(. . .) Eh, mit nekem a nagyvilág hírei! / A legeslegszebbet ő közli velem / »forródróton« át: a szívünk húrjain” (*Forródrótom*). A fejezet legfrappánsabb verse kétségkívül a *Szomorú ének*, amely egy megszólítás igényű kérdés („Emlékszel-e, Ilona?”) és egy hiányos felkiáltó mondat („Hej, Ilona, Ilona!”) kerete között öt egyszerű mondattal önti (vers)formába azt a banális történetet, miszerint Becsén „kocsma lett az óvoda”. Ami e versben tömény líra, azt eltakarja ugyan az ötmondatos „óvodatörténet”, ugyanakkor félreérthetetlenül ráirányítja figyelmünket a „Hej, Ilona, Ilona!”-féle sóhaj. Formailag „habkönnyű” vers, amely az elhallgatás magas szintjén képes érzékeltetni a múlt idő mindent lebontó és mindenre kivetülő hatását az ember életében. Irodalmi hagyományokat idéző költemény a *Még hogy firkálok!*, amelyben a felnőtt korlátozt és a gyermek

tanult maníroktól mentes értékrendje konfrontálódik. A gyermekkorát vesztett felnőtt és a vágyak-érzések tisztaságát őrző gyermek akarata feszül egymásnak.

(. . .)

Csak a nevedet írtam a falra.

Ő meg azt mondja, firkálok!

Mondja csak még egyszer,

többet nem köszönök neki!

(*Még hogy firkálok!*)

A *Tavaszi rege* központi motívuma a káprázat. Egy értelmi és egy érzéki szint ellenléte formálja. Az előbbi révén az elmúlás sötét kútjába tekintünk, az utóbbi az élet folytonosságára irányítja figyelmünket. A megrajzolt temetői kép (egy elvadult gyermekparcella) a sárgán viruló nárciszok megtévesztő fényében a valónál is kiábrándítóbb, ugyanakkor a természet mindig megújulni képes, végtelen erejét hirdeti. A kötet utolsó verse a *Hull a bomba*. Drasztikus kontraszt feszül a dalforma és a mögé rejtett gondolat: a bomba pusztító ereje és az otthonosságérzet között. Sajátos módon, épp a dal pergő ritmusa az, ami kifejezi a bombahullás monoton robaját. Csak nagyon keveset tudunk a versek keletkezési sorrendjéről (a korábbi kötetekből átemelt költemények esetében következtethetünk erre), a *Hull a bomba* azonban egyértelműen közösségi szintű létezés-ékelésünk jelen idejű élményének ad formát.

Még Pap József egyéni költői opusán belül is több mint tíz év kellett ahhoz – az 1989-es *Hunyócska* után –, hogy gyermekköltészetet teremtő hangja megújhódjék. Gyermekirodalmunk egészen belül Domonkos István 1976-os kötete óta nem volt példa megújító váltásra. A *Nyárutó* egy új költői szemlélet és hangvétel eredménye. Legsajátosabb vonása az a tisztelet, amellyel Pap a gyermekre több szinten és több értelemben is tekint. Egyrészt tiszteli a gyermeket (az emlékezetét, a nosztalgiáját és újraélését annak az időszaknak) önmagában. Tiszteli a gyermeket mint egyenrangú társát (s nem a „kis butáját”) a világban, harmadrészt tiszteli benne értő olvasóját. Épp ezért nem engedheti meg magának, hogy a „leereszkedés” hangján szóljon hozzá költészetében. Ezért gondolom, hogy verseskönyvének megjelenése ünnep is egyben (gyermek)irodalmunk égisze alatt.

BENCE Erika

EGY NAGYKÖZSÉG MÚLTJÁRÓL

Dr. Balla Ferenc: *Bezdán története az I. világháború kezdetétől 1944. október 25-ig*. Logos Grafikai Műhely, Tóthfalu, 2001

Az idei év elején jelent meg dr. Balla Ferenc bezdáni egészségügy- és helytörténésznek a Bezdán történetével foglalkozó második könyve. Valójában a mű a szerzőnek a behatárolt időszakról szóló, szerb nyelven már közzétett előbbi publikációja kibővített fordítása, amelyet kutatótársával, dr. Balla Istvánnal közösen készített el.

A könyv sok levéltári kutatás és az ottani korabeli sajtó (*Bácskai Újság, Új Hírek, Sombori Újság, Glas Naroda, Bezdán és Vidéke, Délvidék, Délvidéki Magyarság, Naše*